

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARINI ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL QILISH

Sobirova Dilafruz Abdulhay qizi

Andijon davlat pedagogika instituti v.b.dotsenti (PhD)

Abdullayeva Madina Baxtiyorjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarini yangi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qish savodxonligi, zamonaviy ta'lim, matn ustida ishlash, nutq o'stirish, pedagogik texnologiyalar.

Mustaqil Respublikamizda fuqarolik jamiyati qaror topayotgan hozirgi tarixiy davrda ta'lim-tarbiya sohasiga bo'lgan talab va uni rivojlantirish shart-sharoitlari tubdan o'zgardi. Xususan, Umumiy o'rta ta'limning Milliy o'quv dasturi¹ning qabul qilinishi buning yaqqol dalilidir. Ta'lim-tarbiya sohasiga doir qabul qilingan boshqa qaror va dasturlar ham ta'lim-tarbiya jarayoni, uning moddiy -texnik bazasi va mazmunini isloh qilish Respublikamiz siyosatidagi ustuvor masala ekanligini amalda tasdiqladi, desak yanglishmaymiz.

Boshlang'ich ta'lim uzviy ta'limning asosiy bo'g'ilaridan sanaladi. Boshlang'ich ta'lim o'qish, yozish, sanash, o'quv faoliyatining asosiy malaka va ko'nikmalari, ijodiy fikrlash xislatlari, o'zini-o'zi nazorat qilish uquvi, nutq va xulq-atvor madaniyati, shaxsiy gigiyena va sog'lom turmush tarzi asoslari egallab olinishini ta'minlashga da'vat etilgan. Shu nuqtai nazardan boshlang'ich sinflarda

---

¹ Umumiy o'rta ta'limning Milliy o'quv dasturi. -Toshkent, 2020.

o'quvchilarning umummadaniy va ahloqiy ko'nikmalari hamda dastlabki savodxonlik malakalarini shakllantirishga katta e'tibor beriladi.

Boshlang'ich ta'lim oldiga qo'yilgan vazifalarni amalga oshirishda undagi o'qish darslari alohida o'rin tutadi. Zero, bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, ularda ma'naviy barkamol insonga xos fazilatlarni shakllantirish o'qish darslarining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, o'qish darslarida o'quvchilarning tez, ongli, to'g'ri, ifodali o'qish malakalari ham shakllantiriladi, nutq o'stirishga alohida e'tibor qaratiladi.

«O'qish savodxonligi» darsligida turli mavzudagi va turli janrdagi asarlar o'rin olgan bo'lib, ularning barchasi bir maqsadga- kichik yoshdagi o'quvchilarga har tomonlama ta'lim-tarbiya berishga xizmat qiladi. Hozirgi zamon ta'lim va tarbiyaning yangicha mazmuni: o'quvchilarning yanada ongini oshirish; o'quv-tarbiya jarayonini yanada takomillashtirish; o'qitish metodlarini hozirgi kun talablari darajasiga ko'tarish; bolalarning bilim qobiliyatlarini yuqori darajada rivojlantirish; berilgan bilim va ko'nikmalarning ongli, puxta o'zlashtirilishiga erishish; o'quvchilarning mustaqil aqliy mehnat ko'nikmalarini o'stira borish kabi vazifalarni ko'zda tutadi.

Zamonaviy ta'limni jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri-bu ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, ta'lim oluvchilar faoliyatini nazorat qilishda innovatsion texnologiyalar muhim sanaladi. Shunga ko'ra, boshlang'ich sinf o'qish darslarida ilg'or texnologiyalardan foydalanish orqali dars samaradorligini oshirish masalasi dolzarblik kasb etadi. Shuni hisobga olgan holda, o'qish darslarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan ayrim texnologiyalarga to'xtalishni joiz deb bildik.

Boshlang'ich sinflarda o'qiladigan asaralar o'quvchilarning borliq, tabiat, jamiyat, insonlarning o'zaro munosabatlari va ma'naviy qiyofalari, ona-Vatan haqidagi tushuncha-tasavvurlarini kengaytirish orqali ularda bilim va ko'nikmalarni

har tomonlama taraqqiy ettirish, dunyoqarashlarini kengaytirishni ko'zda tutadi. Shuning uchun o'qish darslarida o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishga, mantiqiy fikrlashga turtki beradigan metodlarni qo'llash maqsadga muvofiqdir. Shunday metodlardan biri «Tezkor savol-javob» metodidir. Bu metoddan asar g'oyaviy mazmunini ochishda foydalanish yaxshi samara beradi.

Shuningdek, asarni idrok qilishda, uning mazmunini o'zlashtirishda «Aqliy hujum» dan foydalanish esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashlariga hamda ularning tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Matn asosida o'quvchilar nutqini o'stirish uchun «Zanjir» o'yini tashkil qilish ham maqsadga muvofiqdir. Bunda o'quvchilarga faqat insoniy fazilatlarni aks ettiruvchi so'zlar zanjirini hosil qilish topshiriladi. «Zanjir» quyidagicha bo'lishi mumkin: Yaxshilik-kamtar-rostgo'ylik h.k. Shu o'rinda o'quvchilarga har bir so'z ma'nosi bilan bog'liq maqollar aytirish ham ular nutqini boyitishga xizmat qiladi. Masalan, «Yaxshilik – yaxshilik yerda qolmas», «Kamtar – kamtarga kamol», Rostgo'y – boshingga qilich kelsa ham rost so'zla" kabi.

O'qish darslarida o'qituvchi «Nima uchun?» metodidan ham foydalanishi mumkin. Bu metod o'quvchilarda mantiqiy izchillikda fikrlash malakasini hosil qiliadi.

«Oynai jahon» o'yinini qo'llash ham samarador bo'ladi. Bu o'yinda o'quvchilar hikoya qahramonlari qanday bo'lsa, uning ta'rifini oynai jahonda ko'ringaniday tasvirlaydilar.

Ko'rinadiki, o'qish darslarida qo'llanadigan innovatsion texnologiyalar ta'lim oluvchilar(o'quvchi)larga yo'naltirilgan bo'lib, bolalarning o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda, o'quv materiallarini o'zlashtirishiga yordam beradi. Bunda o'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishish ta'minlanadi.

Darsda yangi pedagogik texnologiyalarni o'z o'rnida mahorat bilan qo'llash o'quv mashg'uloti maqsadiga erishishni kafolatlaydi. Ta'kidlash joizki, ayrim

hollarda bir sharoitda ijobiy natija bergan texnologiya boshqa bir sharoitda kutilgan samarani bermasligi ham mumkin.

Zero, muallim qanday pedagogik texnologiyani qo'llamasin, bunda o'rnatiladigan munosabatning to'g'ri yo'naltirilgani katta ahamiyatga ega bo'ladi. Chunki hech qanday texnologiya jonli, hissiyotlarga to'la insoniy munosabatlarning o'rnini bosa olmaydi.

Ayniqsa, «O'qish savodxonligi» darslarida bu jarayon o'zgacha ma'no kasb etadi. «O'qish savodxonligi» darslari boshqa fanlardan farqli ravishda inson ruhiyati, his-tuyg'ulari, tafakkuri, ma'naviy dunyosini boyituvchi muhim vositalardan biri sifatida xizmat qiladi.

Pedagogik texnologiya shaxsga ta'sir ko'rsatish san'ati ma'nosini anglatar ekan, adabiyotning vazifalaridan biri ham shu. Shu bois ham, o'quvchi-darsning ijodkori. U zinhor tayyor texnologiyalarning oddiy ijrochisiga aylanib qolmasligi, aksincha, pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda o'z yo'lini izlab topishi lozim.

Shunday holatlar ham bo'ladiki, dars jarayonida ko'plab o'rinli-o'rinsiz usul va metodlar qo'llaniladi. Natijada, asar badiiyati, jozibasiga xira tortib qoladi, o'quvchiga ta'sir kuchi kamayadi. «O'qish savodxonligi» darslarida so'z sehriga tayanish lozim, foydalanadigan usullar umumiy maqsadga omuxta bo'lib, singib ketsagina uni qo'llash yaxshi samara berishi mumkin.

O'qituvchining ramzlar, ishoralar, sha'ma, qochirmalar, istioralardan o'rinli foydalana olishi, nutq ohangiga, so'z jozibasiga e'tibor berishi va ifodali o'qish san'atini egallaganligi, mashg'ulotlarni ta'sirchan, qiziqarli tarzda tashkil etishi katta mahoratni talab etadi.

Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarni amaliy faoliyatga yo'naltirishi, obrazga kirishiga tayyorlashi va savollar qo'ya olishi, o'z fikrini erkin ifodalashi, bahs-munozara yuritish madaniyatini egallashlariga sharoit yaratishi kerak.

O'qituvchi o'quvchini o'zi bilan teng ishtirokchi sifatida ko'rishi, fikrlarini hurmat qilishi, eshitishi, ular bilan xisoblashi zarur.

Ifodali o'qishning ahamiyati katta. Mashg'ulotlarda badiiy asardan parcha o'qituvchi tomonidan shunday o'qilishi kerakki, o'quvchilar hayratga tushsinlar, zero, bolani hayratlantirmasdan turib, hech narsaga o'rgatib bo'lmaydi.

Ilg'or pedagogik texnologiyalarning yana biri mashg'ulotlarni muammoli vaziyatda yaratish orqali tashkil etishdir. Muammoli ta'lim o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini, ijodiy fikrlash salohiyatlarini o'stirishdan tashqari, ularni yangi bilim va malakalarni egakllashga yo'naltiradi. Muammoli ta'lim muammoli vaziyat yaratish orqali amalga oshiriladi. Bu, o'qituvchida katta mehnat talab etadi, chunki dasturdagi xar qaysi o'quv material ham muammoli vaziyat hosil qilish uchun asos bo'la olmasligi mumkin.

O'quvchilar qo'yilgan muammo bilan o'zlari o'zlashtirgan bilimlarini qiyoslab, mantiqdan mushohada yuritishadi. Qahramonlarning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash uchun asar matniga murojaat qilishadi.

Bunday muammoli vaziyat o'quvchini asar matniga, yozuvchi aytmoqchi bo'lgan fikrga diqqat-e'tibor bilan qarashga o'rgatadi. Bunday bahs-munozaralar o'quvchilarni asar matnini to'liq va chuqur o'rganishga yo'naltiradi. Muammoli ta'limning boshqa o'qitish usullaridan farqi shundaki, unda o'quvchi tafakkurida aqliy qo'zg'alishlar uyg'otiladi. O'quvchi muammoni hal etish uchun bilimi yetishmayotganini angelaydi. Bunday vaziyat o'quvchini bilim olishga, izlanishga, o'sha haqiqatning tagiga yetish uchun faol harakatga undaydi.

So'nggi paytlarda ta'lim tizimida pedagogik texnologiyalarning interfaol usuli keng qo'llanilmoqda. Xulosa qilib aytganda, «O'qish savodxonligi» darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quv sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. K.Qosimova va boshq. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: 2009.
2. L.V. Golish, D.M. Fayzullaeva. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. – Toshkent: “Iqtisodiyot” nashr., 2011.
3. N.Saidahmedov. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: “Moliya”, 2003. 6- bet.
4. T.G‘afforova. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. // O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: “Tafakkur”, 2011. 6- bet.